

◆ Poeziya

Vaqif BƏHMƏNLİ

ƏL

Poema

“Anam deyərdi: – Göz namərddi, əl mərddi...”

1. İLTİMAS

Söz, gümanım tək səndə,
Arıyam, pətək səndə...
Qıyma uçan alçalsın –
Əl məndən, ətək səndən!

Söz, başına dolanım,
odlarına qalanım!
Əlimi boşda qoyma,
Sənsən əldə olanım!

Sözsüz – yalanam axı,
Sözdə qalanam axı...
Əlimi boşlama, söz,
körpə balanam axı!

Söz, sorma hara gedək,
dərdə, azara gedək...
Əlimdən tut, istəsən
varıb məzara gedək!

...Bu bir iltimas... Həm də düşünürəm, söz elə fövqəladə bir ağacdır ki, min illər boyu ilhamlı, qanadlı insanlar ona əl uzadır; nəinki ən ucadaki budağa, hətta, o söz ağacının əl-ətəyinə də yetişə bilmirlər.

Bu dəfə söz – əllərin şəninədir! Əllər yetməyəndə söz yetdi bəlkə?! Çoxdan, lap çoxdan gənc və tərəvətli nəfəsimdən bir bulaq misalında çağlayıb axan o əlçatmaz nəğməni təzədən xatırlayıram.

Fələk – mənim əzəl başdan
könlümü mələr yaradıb,
Qanad alım hansı quşdan,
Tanrı gör nələr yaradıb
əlim çatmayan budaqda?!

Yarpaqları saçaq-saçaq;
çox baxmışam, ağılim itib...
Sinəm boşdu, əməlli bax,
ürək gedib harda harda bitib? –
Əlim çatmayan budaqda!

O şax – tale qanadımı –
Necə əyib özüm dərim?
Qəm boşaltdı qanadımı,
həsrət oldu gözümdərən
əlim çatmayan budaqdan...

Buğum-buğum hörsəm qəmi
yetər olmaz hər divanə.
Boy-buxunda göylər kimi
hardan alım nərdivanı
əlim çatmayan budağa?

İstək bəxti oyatmadı;
oyatmadı,
oyatmasın!..
Mənim ki, əlim çatmadı,
heç kimin əli çatmasın
əlim çatmayan budağa!

2. SÖZÜN ALIN YAZISI

Uca sözdən acizənə xahişimin ilk səbəbi otuz il bundan irəli şahidi olduğum, hətta unudulmağa layiq, amma unuda bilmədiyim həmə o adi təsadüf ola bilərmi? Həm hə, həm yox...

Çəkinə-çəkinə, hətta deyəsən, qorxa-qorxa iş otağında peyda olan, pencəyinin çiyin diki və yaxalığı bozaran o kişinin açıq-aşkar titrəyən əlləri otuz il bundan öncə necə vardı, eləcə gözlərimin önündədir. Amma, bununla belə, heç bir halda deməzdim ki, nə zamansa baş verən o sadə təsadüf, indi özümdə cəsarət tapıb qələmə almaq istədiyim bu yazının, “Əl” silsiləsinin leytmotividir...

Əvvəllər də mənə elə gəlirdi ki, insan əllərinə gərəyincə dəyər vermir. Halbuki onlar adamın bir cüt qanadıdır, ömür arabasını muzdsuz, pulsuz-pənəsiz, daim irəli çəkib apararı işlək, yorulmaz öküz cütüdür...

Həmən o uzaq illərdə də istəyirdim ki, əllərimi gözlərimin önünə tutub onlara dərindən nəzər salım, onlara baxdıqca baxım, onlardan doyunca baxım...

Çoxdan, lap çoxdan istəyirdim ki, bu əlsiz, ayaqsız, girdə dünyaya gözümlün gözüylə deyil, əlimin gözüylə baxım...

Heç indi də xatırlamıram ki, o “nimdaş kişi” hansı əsasla iş otağında peyda olmuşdu? Və məqsədi tam bəlli bir yazının girişində yada düşməyi də ən azı təsadüfdür və sözün doğrusu, bu barədə hansısa bir izahat verməkdə çətinlik çəkirəm.

Hər bir yazının başlanğıcı o yazının alın yazısıdır...

Mətləbə keçmək üçün digər bir mötəbər bəhanə düşünə bilmirəm...

Onsuz da bütün əhvalatlar nədənsə başlayır.

...əsas niyyət - əllərimin mənzil başına korlanmadan, sağ-salamat yetişməyidir!..

3. ANAM DOĞRU SÖYLƏMİŞ...

Dürr kanı, ləl izidi,
Əl – canın dəlisidi!
Ürəkdən nə qalır ki,
ciyərdən nə qalır ki? –
qalan iz... əl izidi!

Alında yazı – əldi,
Can qazan...
duzu əldi.
Daşı quma döndərən,
misi muma döndərən...
başın qapazı – əldi!

Əl dəyən diri qalır,
Milyon il yeri qalır!
Adam adamı ötmür,

udan udanı ötmür;
əl əldən geri qalır!

Əl pilədi, əl sərtidi,
əl nəşədi, əl dərdidi!..
Anam doğru söyləmiş,
yaranışdan beləymiş:
göz namərddi, əl mərddi!

4. VƏ O KİŞİ GƏLDİ

O zaman beş yüz mindən çox tirajı olan çox nüfuzlu bir qəzetin şöbə müdiri idim. Və o “nimdaş kişi” gəldi. Dediym kimi, əynində bozarmış pencək, durumunda dərin təlaş və sıxıntı. Sözüün düzü, belə görkəmli insanlara mərhəmət duyğusu mənə irsən keçib. Dərhal kreslodan qalxıb, qarşısına yeridim, əlini sıxdım, onu stulda əyləşdirənə qədər əlini əlimdən buraxmadım, hal-əhval tutdum...

Onu yanıma heç kim göndərməmişdi. Sadəcə, bu şəxs qəzetdə, demək olar ki, hər həftə çap olunan, mərhəmət dolu, kiminsə haqqını tələb edən, dövrün insanlara acı çəkdirən əhvalatlarını çatdıran məqalələrini oxuyub məhz mənimlə görüşə qərar vermişdi...

Çoxlu sənədlər gətirmişdi. Pozuq nitqindən belə məlum olurdu ki, onu hansısa bir idarənin rəhbərliyindən qərəzli şəkildə aralayıblar; üstəlik, məhz şikayətçi olduğuna görə, işlərini hüquq-mühafizə orqanlarına yollayıblar ki, bunu tutub içəri salsınlar. O, “ilişməkdən” qəti qorxmurdu, əksinə, böhtançıları yerinə oturtmaq üçün vuruşur; yenidən iş yerinə bərpa olunmaq istəyirdi. Gəlməkdə məqsədi bu idi.

Sənədləri sol qoltuq cibindən, sanki ürəyinin içindən çıxarırmış kimi, ayıraraq bircə-bircə qarşıma düzəndə, gördüm onun əlləri dəhşətli dərəcədə əsir və o, əllərinin əsməyindən utanır. Onun əsən əllərinə baxır, mən də utanırdım. İnsanı əsməyə salan belə cəmiyyətdə yaşadığıma, hələ bu azmış kimi, belə bir cəmiyyətin “baş qəzetində” müxbir olduğuma görə. Mənim heç yoxlamadan da həqiqəti anlamaq fitrətim var. Kişinin haqlı olduğuna bayaqdan əmin idim. Amma yenə də dedim ki, sənədləri oxuyum, əlimdən gələn köməyi edəcəyəm, yəni onun məsələsi qəzetdə necə lazımdı, eləcə əksini tapacaq...

Bütün bunlardan sonra kişinin utancaq və həyə ilə üzümə dikilən baxışlarında inamsızlıq açıq-aşkar görünürdü. Çünki çox qapılar döymüş, dərdinə əlac bulmamışdı. Əlimdə titrəyən əlini təkrar sıxıb onu qapıdan ötürəndə, uzun dəhliz boyu ardınca baxdım. Yaxında olanda, biz əlbəəl görüşərkən onun əsən əlləri gözümdən uzaqlaşdıqca qərribə şəkildə oynayırdı, yox, oynayırdı, o əllər danışırdı. O əllər sanki belə deyirdi:

“niyə”, “nə üçün”, “axı”, “yəni doğurdanmı”, “çətin”, “ola bilsin”, “bəlkə də”, “nə bilim, vallah”, “heç inanmağım gəlmir”, “Allah bilən məsləhətədi”...

5. QOCA ƏLLƏR

Gəzir üzümün üstə,
düşür dizimin üstə,
qalxır gözümün üstə,
baxır ardınca əllərim.

Bir cüt qəmdi, qoşa dönüb –
Ağırlaşıb, daşa dönüb...
İstəyir bir quşa dönüb
yanına uça əllərim.

Tale küsüb, bəxt göynəyir,
barmağında ox göynəyir...
Ürəyimdən çox göynəyir
bu körpə, uşaq əllərim.

Bir quruca nəfəsdi ki?
Haqq arayıb nə gəzdi ki?
Heç ağıma gəlməzdi ki,
dözərmiş bunca əllərim.

Mənim ümid qalam sındı –
sınan bitməz calasan da...
İstilənməz, qalasan da
üstündə ocaq...
əllərim!

Dünya baxmaz qəmə, aha,
Batdıq ağır bir günaha!
Mənə gərək deyil daha
bu halsız, qoca əllərim...

6. İŞİN AQIBƏTİ

Heç məqalə yazılmadan da redaksiyanın köməyi ilə kişinin haqqı qaytarıldı, o, işinə bərpa olundu. Ömrümdə yalnız bir dəfə gördüyüm həmə şəxs məndən yaşca xeyli böyük idi və yəqin ki, indilərə qalmaz. Amma o vaxtdan bu günə kimi hər səhər əlimin içində bir əl titrəyir. Bu kimin əlidir? Bəlkə titrəyən əl öz əlimdir. Axı mən də həyatda çox haqsızlıqlarla üzləşmişəm. Kənardan baxanlara belə görünməyə də, bu, belədir. Anlayıram

ki, sınaqlardan salamat çıxmağımın səbəbi nə dilim, nə gözüüm, nə başım, nə ürəyim, nə dizlərim, nə ayaqlarımdı. Biz hər birimiz həyatımıza görə əllərimizə borcluyuq. Əsas məsələ budur. Otuz il bundan öncə peyda olan o kişi isə sırf təsadüf personajıdır və onun bu yazıya heç bir aidiyyəti yoxdur. Əllərin işığına uçuram, görək o məni haralara aparacaq!

7. BU QULDAR, BU QUL ƏLLƏR

Əl – quldardır,
Əl – quldurdu,
Əl – quldur...

Bəşbarmaq qayalar qul,
Yumruq dağlar da quldur.
Yalnız qaralar deyil,
Pəmbə, ağlar da quldur.

Kəçmiş – zəncitək qara,
indi – azca ağ quldur.
Gələcək – həm qaraya,
həm də ki, ağa yoldur.
Qul – əlin quludu,
əl – qulun qulu,
Əldə çalpara daş –
kəllə əzəyən,
ürək – özbaşına,
ayaq – gəzəyən,
Əl qeyrət baltası;
həm də səbri dar,
Bu fələk – köhnə quldur;
yaxşı ki,
qullara qul olan əllər var.

Qulun üsyanı
quldurluq deyil,
üsyən deyil
quldara qarşı
üsyən deyil gedər-gəlməz
yola qarşı
Qulun üsyanı...
əlin üsyanıdı qula qarşı!

Üsyən qaldırsın deyə qul
əl üzünə durur qulun,
Qul qalxmasa, əl uzanıb

gecənin tən yarısı
 Heçlik qədər mütləq,
 mütləq qədər əlsiz-ayaqsız,
 ani, hənirsiz sükut!
 Ruhum – batıq səsli ud!
 Bu dəfə
 unudulub tamam
 dörd bir yanımı saran divarlar,
 Toyuq hininin
 taxta qapısını taqqıldadan xəzri,
 kollar, ağaclar...
 Unudulub hər nə var;
 hüzurundayam əllərimin...

Əllərimə baxıram;
 on barmağım şana-şana –
 biri cocuq, biri çubuq,
 biri baba, biri yaba,
 biri ipək, biri nənə,
 biri ata, biri ana,
 biri oğul, biri qız,
 ovuc xətlərimdə
 nəvələrim çalın-çarpaz, cızıq-cızıq...
 Çalışqan əllərin qüsuru olmaz!

And olsun gecənin
 tən yarasına ki, mən
 yerdən göyəcən
 razıyam əllərimdən!

Barmaqlarım, Allahın verdiyi bu on qul
 65 il sərəsər
 kəcavədə qərar tutan
 Şah kimi gəzdirdi dik başımı,
 qoymadı ac qala
 özümü, uşaqlarımı,
 yarımı-yoldaşımı!
 Əllərimə 40 gün 40 gecə
 tərif söyləsəm, azdı,
 onlar olmasaydı,
 mən olmazdım, mən olmazdım...
 Əllərim bərəkət testi –
 südü bidon-bidon Kostroma inəyidi,
 İçi yazdıqlarım qarışıq
 nəyim varsa, əllərimin əməyidi!

Nə qocadı, nə cavan,
nə xırdadı, nə iridi
Əllərim 7 milyard insana xas
14 milyard əldən biridi.
Tarixlə yaşıddı o!
Bir azdan onlar da
şirli saxsı bədənimdən
buta-buta qopub düşəcək,
çürüyəcək torpaqda...
Gecənin tən yarısı
düşünürəm bu haqda!
Bu gün var, sabah yox
bu baş, bədən, böyrək, ürək...
əllərimi sözə çevirmək
və ömür sarayımı
devirmək zamanı gəldi!
Geridə əlli-ayaqlı itən keçmiş,
irəlidə əlsiz-ayaqsız gələcək,
Sözün dərgahına əl açdım beləcə...

9. YA QİSMƏT, YAXUD ƏL İŞLƏRİ

Yeri, məhlə tut görüm ayda,
Sürüşkən balıq ovla çayda.
Yıxsan qalaları, nə fayda –
taleyin gülü var hər işdə.

Hakim ölümdü, dərdlər əsir,
Ruzigar – titrəyir, tələsir...
Uzaqda uzağın pərdəsi,
yaxının tülü var hər işdə.

Azınmı çoxdu, çoxunmu az?
Dərd qoşundu, oxunmu az?
Əl toxunmasa, mələk doğmaz –
təcavüz dölü var hər işdə.

Geri dönməz yola çıxanlar,
boş əllə dolu çıxanlar...
Od içindən sulu çıxan var,
yaş yanan sulu var hər işdə.

Dəpdərin dəryadı yar bağı –
qismətdi tərpedən qarmağı.
Hər işdə şeytanın barmağı,
Allahın əli var hər işdə...

10. ALLAHIN ƏLİ

Çəkir doğru yola yolun azanı;
hər əldən uzundu Allahın əli.
Acı-şirin atır qaynar qazana,
həyatın duzudu Allahın əli.

Tövbələr çırpmaqdan, günah yumaqdan
Büsbütün palçıqdı Allahın əli.
Sirlər incələyir yumru yumaqdan
Daima açıqdı Allahın əli.

Uzanan əl milyard, ətək tək ətək,
hər əldən üstədi Allahın əli.
Əlləri dondurar buz parçasıtək,
Günəşdən istidi Allahın əli.

Anatək ifallı, nənətək həlim,
atatək hirslidi Allahın əli.
Bu qədər aşkarkən hər bir əməli
bəs nədən gizlidi Allahın əli?

*Allahın izniylə əl ataq sözdən sözə... Allahın izniylə baxıb
görək əllər necə doğulur?..*

11. RÜBAİ, YAXUD XİLASKAR ƏL

Quşu güllə çəkir dən-dən qoruğa,
Əllərim uzanır nədən qoruğa?
Mən ki, mən deyiləm, Allah ovuyam,
Üstəlik, Allahı mənəm qoruyan!

12. ƏLİN ANADAN OLMASI

Ana bətnində bir uşaq;
Onu monitor göstərir,
bir qədər boz-bulanıq,
bir qədər tor göstərir...

Ana bətnində bir uşaq –
gözləri yumulu,
Sinəsinə büküb əllərini
çünki
bir neçə müddət sonra
əllərinə qalacaq ümidi!

Özü doğulmağa
hələ var bir az;
Tanrı hökm etməsə, doğulmaq olmaz!
Amma, o, insandı,
həm də nadan bir uşaq
Tanrı hökmünə asi olmaq
bətndə də imkandı!

Əlləri sinəsinə bükük uşaq
özü doğular-doğulmaz
əllərini doğub ana bətnində
O balaca,
bapbalaca, balaca əllərini
balaca balası kimi
bərək-bərək sıxıb sinəsinə
Bala anaya bürünüb, əllər balaya,
Bala canını dartır üzübəlaya!

...monitor qabarır ana köksütək
toppuş əllə birgə doğulur uşaq
hava görməyib ha... havanı görüb
Mat qalır, tıncıxır, boğulur uşaq!
İkinci anadı... birinci hava!!
Çox sürmür dava,
Havada uçunur Allahın əli,
dünya dik atılır əlin səsinə
boşalır ana bətni, boş qalır darlıq,
Qaranlıq zindandan fərar eyləyib
ışığın içində yox olur uşaq!
Daha... gedərgəlməzdi ana bətni...
Bu dərin itgiyə görə bəlkə
çır-çır çığırır uşaq,
elə bil kəsirlər ətini...

Uşağın köksünə bükülü əllər
ətcəbala qanadıtək;
gözdən qabaq əl açılır...
qoşa gözlər korazehin,
qoşa əllər əlaçıdır!
Əl var daha;
əl varsa insan var, bəs hanı ətək?
İşıq içində uşaq əlləri –
İnsan pərvanə, insan kəpənək
İşiq təcrübəli, hiyləgər şeytan...
Uşaq əlləri – nadan!

İşıq salxımlarına dartınır
 balaca, toppuş əllər,
 dərindən qopmuş əllər...
 qaranlıqdan qopmuş əllə
 Ələ keçirmək işığı
 elə də asan deyil
 “ışıqla uşaq oyunu”
 bitməz, sürər milyon il!

13. ƏLİN TARİXİ

Uşaq – əllə əkizdi,
 Əl – dünyayla yaşıddı!
 Əl – həyat xınalıdı,
 can boyaqlıdı
 əlsiz can – dördayaqlıdı.
 Gözəllərin gözəli
 hər bir gözəldən – əldi.
 Ayağı oyandıran,
 beli düzəldən əldi!

Əllər eşib-eşələyir
 dərin yerin altını,
 həm də aşıqdi göyə;
 müdam ora dartınır!

Sonuncu budaqda bar –
 Onda həyat şəhdi var...
 O barı dərmək üçün
 açılmasaydı qollar,
 gərilməsəydi əzələ
 uzanmasaydı əllər
 dikinə gəzməyi neynərdi adam,
 sürünməyə şükür eylərdi adam!

O qəsr darlıqda əllər oyaqdi –
 doqquz ay sərəsər
 işıq səmtinə
 əllər lağım qazır, yük atır insan!

Axır ki, doğulur uşaq
 səmtinə...
 Alt qata ən yaxın, baxma ayaqdi,
 torpağa əliylə kök atır insan.

Ən parlaq gözlərdən qalmayıb bir iz,
Ən gözəl ürəklər çürümüş heyhat!
Əllər sübh çağından durmağa həris,
Bədəni at kimi yormağa həris,
Əllər yaratmağa, qurmağa həris!
Əlin məhsuludu şirəli həyat,
Xırdalı, ortabab, irili həyat!

Daşa əl toxunmasa,
Daş dövrü hardan olur?
Misə əl toxunmasa,
Mis dövrü hardan olur?
Dəmirə əl dəyməsə,
əl dəmiri əyməsə
olmazdı Dəmir dövrü,
Tarixin tunc yaddaşdı
tunclaşan əlin cövrü!

Əlin qüdrətiylə yonulmuş heykəl –
qaya yazıları, gil kitab, mixi.
Bəlkə əl Allahdı, bəlkə Allah – Əl,
Bəlkə “Ol” deməyib, “Əl” deyib Allah?
Əlin tarixidi bəşər tarixi;
Tanrı, Şeytan, Xeyir və Şər tarixi!

14. ƏLƏ DUA

Gözlər kor olsa da olar,
əllər kor olmasın təki!
Qulaq kar olsa da olar,
əllər kar olmasın təki!

Qoşa dizi duz bürüsün,
Qar dağlara bez bürüsün.
Ağ bədəni buz bürüsün,
əllər qar olmasın təki!

Qazan sürtən, can yandıran,
Qara günü tam yandıran,
Qara başda şam yandıran
əllər qaralmasın təki.

Taqət alır yol-duracaq;
al qanına açıb qucaq...
Yorğun düşsən qaldıracaq –
əllər yorulmasın təki!

15. ƏLİMƏ DEYİRƏM DEDİKLƏRİMİ

Adını xatırlamadığım, siması gözlərim önündən çoxdan çəkilib gedən, lakin məndən uzaqlaşarkən əllərinin necə danışdığı yaddaşımda goracan eşidilən o naməlum doğmanı düşünür və deyirdim... Nə deyirdim, kimə deyirdim? Əlbəttə, bu dəfə əlimə deyirdim dediklərimi...

Lap çoxdan quş olub yelə qarışan,
əllərim yetməyən tumarlamağa
telimə deyirəm dediklərimi,
Kölə kimi kefsiz,
qultək qaraşın,
doğulub dünyaya göz açan gündən
can atan insana gün ağlamağa
əlimə deyirəm dediklərimi.
Riyasız gözümə, qaçaq dizimə,
pərdəli üzümə,
açıq alnıma,
özümə deyirəm dediklərimi...

Nə badə, aman!
Heç zaman əllərini
falçı ovcuna qoyma,
Əli Allahdan üzülən birisinin
ifrit əllərinə uyma!

Əllərini kirli əllər içində
sərgiləmə,
Çünki ovcundakı cizgilərin
sirri dərin –
əyri-üyrü büküklərin
nə söylədiyini
əllərindən özgə mükəmməl
qeyri əzan dərk eləməz,
Dərk eləməz heç tanrı da!
Amma əllər
divarları hörə-hörə,
yıxa-yıxa divarları,
divarları unuda-unuda,
divarlardan tuta-tuta
yetər haqqa.

Koru işığa çatdırar əllər,
Övlad dolandırar,

Əllər –
iki ovuc çeşməli
on övladlı kişidi,
Əlləri beşbarmaq silahtək
həmişə üstündə gəzdirmək gərək;
və yadda saxlamaq həmişə:
Əl işi – namus işidi!

16. ƏL OXŞAMASI

Ağzıma dənim qurban,
Qəlbimə qanım qurban,
Dizlərimə gözlərim,
Əlimə canım qurban!

Sinəmi yar, əlində;
Bax gör, nə var əlində?
Əlim əlində olsun,
Keçinim yar əlində!

Dağım, döşüm nanəli,
Dost otuyam – yeməli...
Bağıma əl uzatsa,
Qurusun düşmən əli!

Qış ötür, çilə keçir,
Dastanı dilə keçir...
Dünya bir xəzinədi,
əllərdən ələ keçir.

Yolçu var, yolu varsa,
Yiyə var, dəli varsa,
Ölüm heçdi, çiyində
Tanrının əli varsa!

17. ƏLİN BARMAQLARI

Əl olmasa, insan olmur dedik. İnsanı insan eləyən əldi. Əli əl eləyən barmaqlardı. Necə ki, əl olmayanda insan olmur, barmaqlar olmayanda da insan olmur. Amma bir əmması var; insan insana bənzəmədiyi kimi, barmaq da barmağa bənzəmir; biri qalın, biri nazik, biri uzun, biri qısa...

Aqıl kəslər ayırır
kəsəyi də, daşı da –

Atalar belə deyib:
bir boyda ölmür, balam,
beş barmağın beşi də.

Barmaq-barmaq
sıra dağlar
bənəmir biri-birinə,
Ölüm düyməsi üstündə
gəzən barmaqla
royal dilləri üstündə
gəzən gəlin barmaqlar
bənəmir biri-birinə.

İndi biz neyləyək ki,
Barışqan barmaqlara verək
ələ gələn karımızı? –
Yoxsa dartıb uzadaq
qısa barmaqlarımızı,
Kəsib qısaldaq yoxsa
uzun barmaqlarımızı?

18. DİZİMƏ ÇIRPILAN ƏLLƏRİM

*Milyard-milyard cüt qollar, cüt biləklər sıxılır, dövran
sıxdıqca sıxılır, zaman sıxdıqca sıxılır, insan insanı sıxdıqca
sıxılır, Allah insanı sıxdıqca sıxılır, Şeytan Allahı sıxdıqca
sıxılır; yığılır, bükülür; alov-alov yanar on barmaq yumulub
yumaq olur, sanki od ocaq daşına çəkilib, əllər körüklənib daş
olur, əhlət daşı kimi ağır, daş kimi bərkimiş yumruqlarla özünü
döyür insan, dizini döyür insan!*

Sonrakı təəssüfüm,
İçimin sonrakı yangısı,
Oduma çilənən su –
Dizimə çırpılan əllərim!
Qızışib-dolmağımdı sonradan,
Adam olmağımdı sonradan
Dizimə çırpılan əllərim.

Dizimə çırpılan əllərim –
axırı qırx gün-qırx gecə
toyla bitməyən nağılım,
Müsəlmanın sonrakı ağılı...

Ömrün heç zaman
nəğməyə dönməyəcək anı,

Qarabağ deyilən töhmətin
Alınmamış qisası,
Utanmadan qızaran qanı –
Dizimə çırpılan əllərim...
Üzümü cıran əllərim...

Ağac əkmədiyim yazdı,
Ürəyimi boş əlimdən,
heyvərə, sərxoş əlimdən
salıb sındırdığım qızdı
dizimi döyən əllərim!

Üzümdə qalan əlim,
yalandan gülməyim,
yalançı “baş üstəm”, “bəlim”...
Əllərimdə birləşən,
daşlaşan, dəmirləşən göz yaşım,
Dörd balasını
yaratmaqçün zillət çəkən,
zəlil ölən qardaşım –
dizimə çırpılan əllərim.

Çıxmışam elə bil ki,
bu yazıq dizlərimlə
əl-yumruq savaşına,
dizimə dəyməsəydi
dəyməliydi yəqin ki,
sifətinə kiminsə,
kimlərinə başına
dizimə çırpılan əllərim!

19. ƏL BAYATISI

Yaz ömrü qışa dönsün,
Lənəti qoşa dönsün.
Zalımın qolu dunsun,
Əlləri daşa dönsün!

Sar ölsün, lələk düşsün,
Lələyi tək-tək düşsün.
Əlsizi ələ salan
Əllərdən ələ düşsün!

Hayına ana çatmasın,
Kafər, can cana çatmasın...

Daha gizlədirəm nə dərdim varsa,
desəm də halıma kimim yanacaq?

Kürəyim od tutur, yalanı yoxdu –
sanki Həzrət Abbas qılıncı batıb.
Ağrımı götürən əl hanı? Yoxdu!
İndi kimə deyim quluncum batıb?

Ağrım da yetimdi, quzutək azıb
mələyir canımda... yoxdu kiridən.
“Ay bala, huşsuzam”, deyirdi yazıq;
gedəndə aparıb əllərini də!..

21. ƏLİN HƏYATI

Hə, əllərin həyatı haqqında
çox deyilib
Tütündən saralan
ixtiyar baba əllərinə
quru xəzəl, solan yarpaq deyilib,
Nənə əllərinə – ipək,
Çoban əllərinə kötək,
Arıtək işlək kəndli əllərinə –
bərəkət, şana, pətək,
dəyirmançı əllərinə çörək,
yar əllərinə ürək... deyilib.
Əllərin siyah saçlarda,
əllərin bəyaz saçlarda
daraqlanıb tellənməyi,
Gedənlərin ardınca
yayıqsayaq yellənməyi, deyilib!
Əllər haray, əllər imdad,
açılan qucaq əllər,
od əllər, ocaq əllər,
Mərd əllər, qoçaq əllər...
Qabardı, qubardı – deyilib,
Korlara divardı deyilib,
“Ömür yelkənsiz qayıq”,
əllər cüt avardı – deyilib,
Əllər barədə, qardaş,
nə yox, nə vardı – deyilib...

Əgər əllər barədə hər nə var deyilibsə, bəs yaxşı, onda bu uzun sicilləmə nə üçün yazılır? Bəlkə ona görə ki, otuz il bundan öncə ümidi hər yerdən üzülən nimdaş pencəkli, gəlib dərdini deyən, gedərkən arxasınca yalnız ayaqları deyil, əlləri də

*sürünən o mübhəm kişini ədəbi qəhrəmana çevirmək istəyirəm?
Əllərimə, əllərimin on barmağına and olsun ki, yox! Bəs onda nə?*

O ki əlləri sizə Allah verib; ona görə verib ki, qoruyasınız əllərinizlə, ona görə verib ki, qoruyasınız əllərinizi...

Necə ki əlləriniz gözlərinizi abırsızlıqdan, başınızı yarılmaz divardan, dizlərinizi çalpara daşdan, sinəniz sancanda sol döşünüzün üstünə qonur və ürəyinizi ağrıdan qoruyur... bax o sayaq, siz də gərək əllərinizi qoruyasınız! Məram – işlə bu! Amma qoruya bilirmi insan əllərini? Sual – işlə bu!

22. ƏLLƏRİN BARMAQ NƏĞMƏSİ

Axır ki, mətləbə yaxınlaşdıq, amma mən əllərimin, əllərimdəki on barmağın şəninə tərif deməkdən, onların tamaşasına durmaqdan, onları anlamaq cəhdindən bir an belə usanmır və iraq olmaq istəmirəm.

Onların işlə, əməklə, dünyanı dərkə, əbədiləşməyə doğru daimi hərəkətlə əlaqəsi olmayan, di gəl, ən adi insan üçün də əhəmiyyət daşıyan ən gizli və bəlkə mütləq sevdalı həyatı var, onlar bir eşq zarafatı, xəyal efiridir.

Ürəyim gül parçasıdı,
Hər nə edib, dilim edib.
İnsaf kimi seçəsidi,
kim kimə çox zülm edib? –
barmağını qatla görüm...

Hicran ki var, şükür yenə...
bu da bir növ ərməğandı.
Dağ sinəmdə çatıb minə,
əllərimdə barmaq, ondu –
barmağını qatla görüm...

Mənə yağan, məndən yağan...
acı qalsın, şirini say.
Körpəliyi qoy qırağa,
on yeddidən bərinə say –
barmağını qatla görüm.

Qəm düzündə xışı çəkən
yaddan çıxıb, dönüb yada.
Dərdi məndən yaxşı çəkən
adam varmı bu dünyada? –
barmağını qatla görüm.

Aramızdan nə yel əsib
 namərd olub duymamışam,
 Yaradana indiyəcən
 kim özünü qurban kəsib,
 mən canıma qiymamışam? –
 barmağını qatla görüm...

Bir qədər dincini aldı əllərim. Zarafat bir yana, əllərin hekayəti uzun deyil, sonsuzdur, onların halı isə dözülməz dərəcədə düşündürücüdür...

23. ƏLİN RƏNGİ

Yenə də nimdaş pencəkli, naçar üzlü kişinin əlləri, otuz il bundan əvvəl necə vardı, eləcə gözlərim önündə titrəyir, nə qədər söyləsəm də ki, mənim “Əl”imin onun əlləri ilə heç bir bağlılığı yoxdur, yenə də... Qəribədir ki, onun əlləri bu dəfə rəngdən-rəngə boyanır; gah tutulub qapqara olur, gah bozarır, gah qızarır, yaşıla, abıya çalır, lap sonra şəffaf olur, havanın gözəgörünməz rənginə qarışib itir... Və mən o şəffaf boşluqdan barmaq-barmaq titrəşən sözləri, misraları görürəm.

Dərin kahalardan gətirən bizi,
 gətirib dövrəyə yetirən bizi
 ilk insan əlinin ətalətidi,
 Onun dözü müdü, mətanətidi,
 Onun ehtiyacla ədavətidi,
 əllər di adamın lal-dinməz qulu,
 əllər di adamın sadıq kənizi...

...bəs nədən dırnaqla didib dağları,
 içib ovuc-ovuc kirli dənizi,
 nədən qorumuruq əllərimizi,
 Axı o, tanrıdan əmanət idi...

Sən barmaq qatladın,
 fələk nə saydı? –
 Əlləri qoruya bilmədik qəti.
 Fərqi nə varmadıq,
 əlsiz olsaydı
 necə qopardardı qayadan daşı,
 necə parçalardı ilk insan əti?

Hopdu qayalara əllərin qəmi,
 qurudu daş qılınc, daş qın əlində.

Nuhun əllərilə düzələn gəmi
bizi almadımı daşqın əlindən?

Məxluq kölgə saldı əlin şanına --
Xatırla Habili, Adəm yurdunda
alışan lənətli ocaqdan soruş.
Qabilin əlində qardaş qanına
bulaşan ilk qatil bıçaqdan soruş
insanın əlindən nə çəkib əllər...

Çarmıxda İsanı ələ qardaş bil,
Müqəddəs əllərə Məhəmməd hakim!
Əlləri vəsf edir Budda və Zəbur,
Əlləri vəsf edir Tövrat və İncil,
Əllərə ithafdı Qurani-Kərim!

Əllərdi yaşadan yüz milyon illər,
əlləşir, vuruşur sübhün danından.
Əl tutmaq Əlidən qalıb deyirlər,
Yanlış nəyə gərək,
bu nə sözdü, can? –
Əli çox uşaqdı əlin yanında.

Anaya məhəbbət ən ali eşqdi,
Körpə əl anaya can atır hər gün.
Ana ətəyindən yapışmaq məşqdi
Allah ətəyindən yapışmaq üçün!

Tən gələr Qoşqara,
sərvət Qaf olar
Əllər toxunanı yığsaq tuşuna.
Tamahkar atadı pozğun qafalar;
Əlləri yollayır quldur işinə,
əllərə qanundu böyüyün sözü,
böyüyün sözündən qıسادı əllər.

Fəlakət anında,
dərya qoynunda
saman çöpünə də əl atır adam.
Aşiq – ürəyindən, qərib – boynundan,
əlindən çürüyür tamahkar adam –
zalım qəzəbindən, yaltaq belindən,
yalançı dilindən çürüyən kimi.

Beş barmağı kimi tanıyır Tanrı,
sutkada on dəfə əfv edir bizi.

Umduğu nədir ki; anlayaq barı,
umur ki, qoruyaq əllərimizi.

Sevmək əlimizi... Allahımıztək –
Cəmi ibadətdən, o, irəlidi.
Qırx arşın quyunun dibində ürək –
hər an bir arşın da dərinə gedir.
Ortalıqda qalıb üzü danlanan
Əllər sənin deyil, Allah əlidir.

İnanmırsan bir dön, əllərinə bax,
Girməyə yer gəzir xəcalətindən,
Dünyada hər nə var əlindən uzaq –
Naümid əllərin çıxmır cibindən,
baxan elə bilir pul eşir qoçaq!

Köçəri dabanlar şişir yollarda,
Dizinə cunanı hamar bağlayır.
Döşəmə silməkdən yad qapılarda
qadının əlləri qabar bağlayır –
Əli qorumağa vaxt hanı onda?

“Çat”da çat-çat olub, yoxdursa beyin
ha barmaq silkələ, ha danla, ha döy.
Müəllim çubuğu çırpılmır deyin
kal qalır uşağın dirnağı... gömgöy!

Oxumur, dağlayır barmaqları ney,
Əlləri tükətdik görün bir nəyə?
Yoxdur sevənlərin qollarında hey
vidalaşma çağı əl yelləməyə!

Əllər çəngə-çəngə yolur telləri,
Əllər uşaq başı qatmaq üçündü.
Məsləksiz millətin qısq əlləri
günahlı-günahsız başına yenən
qapazın altına tutmaq üçündü...

24. ƏL QAFİYƏLƏRİ

Vaxt odunda əllər yanmış;
yoluq,
dəngül-düngül əl var.
Əzəl başdan dualanmış
ağır əl var,
yüngül əl var.

Boğazını əllər boğan
yuxular var –
kabusludu.
Əl var papaq yerə soxan,
əl var qeyrət, namusludu.

Ələ salsan dilbilməzi,
arada hörmətin düşür.
Düz-dünya düz tərəzidi,
düz əl ələ çətin düşür.

Yaltaq –
əyri-üyrü qamış,
bükük xalta şəkliyədi.
Cəllad əli –
ovxarlanmış
polad balta şəkliyədi.

Əl açır gün bəndini də,
əl yumuldu –
gecə düşür.
Əyyaş əli badəni də
qaldıranda gücə düşür.

Mərdin haqqa qurban canı,
xain əllər qanlı olur.
Vidəni təmiz olanın
əlləri vidəni olur.

Budur əlin sözkəsəni;
əl – dastanlı, nağıllıdı.
Ağlı başında kəslərin
əlləri də ağıllıdı.

25. ƏLİN RƏVAYƏTİ

Üst-üstə qalaqlanıb
bir-birinə qarışan,
On addım o tərəfdə
korun-korun alışan
ocağın içindəki
kösövləri göstərib,
O odlu kösövləri
körükləyirmiş kimi
dərindən nəfəs dərib

Şahın baxışları sərt,
Necə də ağırdı şərt!

Ağıllı və gənc əsir –
bir sümük, bir də dəri,
durdu, getdi irəli.
Çatdı on addım o yanda
alışıb-yanan ocağa,
çökdü torpağa.

Alovlar yeyin-yeyin,
Kösövlər qaynar beyin –
Bir azdan kül olacaq,
olacaq quru peyin...

Alovlar sıra-sıra,
kösövlər sarı-sarı
Ağıllı və gənc əsir
büküldü torpağa sarı,
Kaman misalı büküldü,
əyildi torpağa yayvari.

Eşdi torpağı əsir;
Qəlbindən öncə əlləri
Azadlığa tələsir...
Oğlan cəfa basdı cana
sağ əliylə sol ovcuna
torpaq töküb hamarladı,
Sağ əli əkinçidi guya,
sol əli vətəndi, tarladı!

Sonra yanar kösövləri
sağ əliylə ehmal-ehmal
Sol əlində toparlanan
torpaq üstə yığdı əsir.

Ovcunda torpaq topası,
üstündə od kösövləri,
Əsir oğlan döndü geri.
Şahın hüzurunda yanan
ikinci ocağa çatdı,
Odları torpaqqarışıq
ikinci ocağa boşaltdı.

Şahın ocağı
oddan od aldı

Şahın ocağı kükrədi,
 Şah baxdı ki,
 yanmaq nədi,
 heç isti də keçməyib
 ağıllı, gənc əsirin
 Azadlığın oduyla
 alışıb-yanan əlinə.

Vədini doğrultdu Şah,
 yiyə durdu dilinə,
 Odlara atdırdı soyuq qandalı.
 Ağıllı, əsir oğlanı
 yola saldı elinə.
 Ağıllı, gənc əsirin
 əlləri qanadlandı,
 ürəyi qanadlandı...

26. ƏLİN KÖLGƏSİ

...O da yadıma gəlir ki, mən uşaq olanda, axşamlar çarpayıma uzanıb, taxçanın üstündə həzin-həzin şölələnən çırağın işığının səmtini tutur, əl barmaqlarımı ya qurd, ya it, ya çaqqal, ya dovşan, ya da xoruz başına oxşar şəkildə büküşdürüb əlimi yorğandan yuxarı qaldırırdım, əlimin fiqurlu kölgəsi mənim hərəkət və komandama uyğun tərzdə əhənglə boyanmış ağ divar boyu oynasır, ora-bura vurnuxurdu. Mən kölgələri oxşadığım heyvanların səsini özüm təqlid edir, qəşş çəkib gülürdüm.

Heç demə, əllərin kölgəsi oyunbazlıq deyilmiş, ciddi bir iş imiş...

Bağına çor dəyən ifal bağbanın
 çarəsiz anıdı əlin kölgəsi.
 Tutsa gülüstanın ətri hər yanı,
 tərəvət kanıdı əlin kölgəsi.

Barmaq lülə qızıl –
 dırnaqlar dürsə,
 Ovcunda çəp xətlər düzgün düzülse,
 Ağ süfrəndə qismət üzə gülürsə,
 cənnət məkanıdı əlin kölgəsi.

Buğda zəmisidi, çəltik vəridi,
 İşlək dəyirmanın sulu pəridi,
 Dizin təpəridi, alnın təridi,
 Ürəyin qanıdı əlin kölgəsi.

Silkələ əlini qorxsun cin, xoxan,
 Dəf edər tilsimi əlin və yaxan!
 Başala barmağı pis gözə soxan
 düşmən çəpəridi əlin kölgəsi.

Ömür kölgəlikdən su kimi axsa,
 Yaş yetmə səksənə, lap olsa doxsan –
 Əlindən iz qalsa,
 düşünmə yoxsan,
 gorda da diridi əlin kölgəsi.

Cənnətin açarı cibində deyil...
 Haqqın ətəyinə yetirsə əlin,
 şəfqətlə öp onu,
 deməli, haqsan –
 Bitəndə fanilik,
 yadında saxla
 Cənnət ağacının dibində deyil,
 əlin kölgəsində oturacaqsan!

27. ƏLİN QABARI

Çəmən ətri verir,
 çöl ətri verir,
 ömür ətri verir
 il ətri verir,
 Açıq tumurcuqtək ovcun içində,
 Əllərin qabarı gül ətri verir.

28. DİLƏNÇİNİN ƏLİ

Xəcalətdən yarım bükülü,
 yanmış ömrün külü,
 Boş içi dərd yüklü,
 kimdi pul qoyan ora? –
 Qəpik-quruş ovcuna
 gözlərindən tökülür...

29. QATİL ƏLİ

Bir əlində bıçaq,
 bir əlində beşbarmaq,
 yanbızında tapança...
 Qatilin obazı belədir;

Ancaq,
silahsız gəzir
indiki qatillər –
Guya heç nə olmayıb,
guya qatil deyillər!

Qanun-qayda var axı,
Nəyə gərək ilişmək
qanunsuz silah gəzdirməyə görə,
Yəni
xırda bir şeyə görə...

Qatil –
əllərinə maska geyir,
boğazına əlcək,
Qatilin nifrəti
ütülü pencək,
Qatilin edam kötüyü
iş odasındakı masa...

Qatilin boyu olmur,
Qatilin boyu –
torpağın səthi təndə qısa,
ən alçaq tindən qısa,
dərənin dibindən alçaq...

Şərab şüşəsinə
çoxdan tüpürüb qatil,
Mazutlu əllərlə neft içir,
İnsan zəmisini
əlcəkli dəryazla biçir,
Sümbül-sümbül
buğda-buğda biçir
namusu, arı –
gözü gülür darı-darı!

Qatilin əlləri
soyuqluğundan qırov bağlayan
pivə bakalından qopmur
gecə barında,
bijəngi şeytan balasına
pəpüş geyindirir
yad zənənin qarnında.

Oyaqdı hər zaman qatilin əli,
Nə uyuyur, nə yatır,

yüz arxın suyunu
bir yerə qatır,
Kin-küdurət ocağına
odun basır,
budaq atır.

Vicdanın məxmər telinə
sığal çəkib yatızdırır,
Bu yandan pul sayır ovcuna arvadının,
bu yandan şapalaq tutuzdurur
arvadının sifətinə.

Qatilin əli –
saçını tumarlayır... sənin,
Cibinə soxulub
pulunu qamarlayır... sənin,
qatilin əli!

Maşınının sükanını tutur o,
elə ki, çöldən dönür,
qatil olduğunu
unudur o!

Yorğun olsa da nə qədər
səndən irəli o girir mənzilə,
Yuyub üstündəki qan ləkəsini
heç nə olmamış kimi
qımışıb gülə-gülə
armudu stəkandakı
qan qırmızı, qaynar çayın
İncə belindən yapışır.
Qatil əllərinin damarı yaşıl,
Qatil əllərinin dırnağı gömgöy;
Qatil əllərinə xına yaraşır!!!

30. EPILOQ

*Ananı əldən salmaq olmaz, günahdı, canı əldən salmaq
olmaz, günahdı, yolu əldən salmaq olmaz, günahdı, sözü də
əldən salmaq olmaz, o da günahdı...*

*Belə düşünür, otuz il bundan öncə iş otağıma gələn nimdaş
pencəkli o kişini sıradan bir olay kimi yaddaşından atmaq və
“Əl”-ə nöqtə qoymaq istəyirdim ki, “Real TV”-nin qan qırmızı
profilindən aparıcının ciddi üzü görüldü; o, Covid-19 korona-
virus pandemiyası barədə son statistikasını çatdırırdı. “Ən ağır
vəziyyət ABŞ-da qalmaqdadır, ötən gün orada ...nəfər korona-*

virusa yoluxub, ...nəfər dünyasını dəyişib". Məlumatın ardınca sosial reklam çarxı yayımlanır: sosial məsafə saxlayın, maska taxın, evdə qalın və əllərinizi gün ərzində sabunla təmiz-təmiz yuyun. Əllərinizi ağızınıza, gözünüzə aparmayın... yəni əllərinizi qoruyun. Sanki koronavirusu Tanrı göydən göndərmiş, yoxsa, o, əl-qol açıb bütün dünyanı bürüyə bilməzdi ki... Sanki dərd də, dərman da əllərimizə bağlıdır!..

Tanrı hirsli anatək müqəddəs ətəyindən
dartıb qopardır bizim günahkar əlimizi.
Ərz eləyir yaradan: – Sizə günah yığmaqçın
verməmişəm əli mən
Ərz eləyir yaradan: – Kəsin kar əlinizi,
Topal, sınıq, əzilmiş, gözü kor əlinizi!

Əlinizi qoruyun, deyir, böyük yaradan...
Haranın gədəsidi kovid, pandem, korona
İnsanlar qırılırsa məsləkdəki yaradan
Xeyri olmayacaqdır sabun sürtsən harana!

Günahsız quzu başı əlinlə üzülərsə,
Şapalaq çırpımsansa sifətinə fağırın,
Dartan öküz belində çomağın əzilərsə,
Onda cəhənnəmə sür ömür adlı naxır!

Yağdan tük çəkən kimi çəkmisənsə haramı,
Əllərin boyanıbsa haramın xınasına,
Dərdinə çarə yoxdu spirtləsən haranı –
Suçludan qat-qat çoxdu əhlətdə xana sanı!

Yoldan çıxardır əli dürlü kəmlər-kəsirlər
Əlin nə çəkdiyini bilir insan... gah bilmir.
Ölkələr var oğrunun əllərini kəsirlər –
Cəza yüngül, ağırmı? –
Düzünü Allah bilir!

Tarixin üfükündə alışmış işıq kimi;
Hünərli Prometey əllərinə od basmış.
Böyütmə əllərini ərköyün uşaq kimi,
Əlini dincə qoyma –
bir də gördün ot basmış...

Qurumuş gözündə nəm,
hıçqırır əldə qələm:
Doğulun! Boy atın!
Qocalın! Qarıyın! – deyir,

Çəksəniz nə illət yenə
əli qoruyun! – deyir!

Budaqdan meyvəni,
Çiyindən heybəni
Hirslənəndə yaxandan
Düyməni qoparan əli,
Ölövay,
çaparaq əli.
Həyasız sifətlərə
şapalaq əli,
Yarpaq, saplaq əli,
Mürtədin üzünə
tüpürən əli,
Ağ süfrədən tikəni
ağ dişə aparən əli qorumaq
haqdan gələn sifarişdi,
Əlləri qorumaq müqəddəs işdi.

Od əlləriniz, çıraq əlləriniz,
Yaşıl budaq, qara torpaq əlləriniz,
Yaxın, uzaq əlləriniz
on barmaqlı gözünü
zilləyib üzümüzə
imdad gözləyir bizdən!
Boy atıb çiyimizdə
əsirgəmir əl əlindən gələni!
Qardaş, söylə, bəs bizim
nə gəlir əlimizdən?
nə gəlir əlimizdən?

2015 – 13.07.2020. Mərdəkan